

Píše Michal Kosák

(E*forum, 14. 10. 2015)

Takřka deset let po smrti Emila Juliše budou v tomto roce zřejmě nově zveřejněny základní texty k jeho dílu. Zaprvé má vyjít v rámci připravovaného souboru prací Karla Miloty nazvaného Vzorec řeči (Torst) souhrn jeho recenzí, studií a doslovů věnovaných Julišovu dílu. Zadruhé před několika měsíci vyšla v souboru prací **Milana Jankoviče** pojmenovaném **Cesty za smyslem literárního díla II** (ÚČL AV ČR, 2015) jeho studie **Julišovy „hry o smysl“**. – Kniha obsahuje Jankovičovy práce z rozmezí let 2004–2014, v prvním oddílu nazvaném Dění smyslu jako teoretický a interpretační problém je přetištěna autorova práce z kolektivní monografie Na cestě ke smyslu (2005), v druhém Dílo v pohybu pak Jankovičova stejnojmenná kniha z r. 2009, třetí část soustředí pod titulem Průzkumy a průhledy výběr z jeho referátů, doslovů a recenzí. Vedle teoretického rozměru naznačeného názvy prvních dvou oddílů věnuje se kniha např. dílu J. Mukařovského, B. Hrabala, E. Juliše, M. Ajvaze, D. Hodrové ad. Julišovská kapitola tvoří pak součást prvního oddílu Jankovičovy knihy, kde je ovšem v pozici jednoho z dvou komplementů k teoreticky založené úvodní části práce.

Není toho bohužel příliš, co bylo k dílu Emila Juliše posud napsáno. Vedle důkladných analytických prací Karla Miloty a Jankovičovy studie lze jmenovat určité pasusy v knize Miroslava Červenky Dějiny českého volného verše (2001, s. 178–185), některé z recenzí vydání Julišových knih: předně rozsáhlejší text Jiřího Brabce publikovaný v samizdatovém časopisu Spektrum v r. 1978, ale i např. recenze Vladimíra Burdy, Miroslava Červenky, Josefa Hlaváčka, Jaroslava Jirsy, Vladimíra Karfíka, Olega Suse, Vladimíra Vokolka ad. Za pozornost pak stojí i některé texty k Julišovu výtvarnému dílu, např. texty Zbyňka Sedláčka. Nicméně jediná Jankovičova studie se snaží důkladně rozebrat dosud publikovaný celek Julišova básnického díla, a představuje tak základní text pro jeho poznání.

Jankovič zde v chronologickém sledu analyzuje proměny Julišova postupu: od příspěvků v almanachu Život je všude (1956), jež „hledají ve zhutňující řeči básně pravdivý výraz pro mini-dramata všedního dne“ (s. 62), přes šestici sbírek z období 1965–1971, kdy vedle „tradiční“ poezie psal Juliš básně experimentální, či přesněji, slovy Karla Miloty, básně, jež jsou ovládány „metodickým principem řízeného textu, generovaného podle racionálně popsatelného programu“, až po tvorbu, již ve většině charakterizuje odklon od experimentu, návrat k „nespoutaným možnostem intuitivního volného verše“ (s. 101). Vedle charakteristiky Julišovy „hry o smysl“, hry, která „míří k významu“, a významu, „který je otvírán hrou“, vedle rozboru prostředků, které „vyjadřují současnost různorodých procesů“ (s. 67), je jednou z os Jankovičova výkladu vztah verše a prózy v Julišově tvorbě.

Poměr poezie a prózy, verše a věty u Juliše byl zkoumán již dříve, především v souvislosti s jeho textem *Zóna*, kde byly verze jak prozaické, tak veršované (dochovaly se ovšem jen částečně). Jankovič studuje tento vztah v celém rozsahu Julišova básnického díla a s akcentem na jeho proměny, oscilace a přecházení mezi volným veršem a básnickou prózou. Mimo transformace prozaického zápisu ve veršovaný – materiálově by zde šlo doplnit Jankovičovo bádání např. o básně ze sbírky *Pod kroky dýmů* (1969) *Úzkost*, *Ve kterých dlaních*, *Dítě a Míra zešílení*, které vyšly v *Kulturním kalendáři Mostecka* (1968) v prozaickém zápisu – vyvstává zde ovšem pro nás otázka po podstatě Julišových dlouhých veršů dělených na pravém okraji často za použití rozdělovacích znamének. Milan Jankovič chápe zřejmě délku řádku jako prvek záměrný, a tak přemístění rozdělovacího znaménka, např. v různých verzích básně *Pobřeží*, pojímá jako autorské, prozrazující „určitou intenci“ (s. 76). Proto texty tohoto typu cituje přesně i s dodržováním pravého okraje sazby a koncové řádky těchto odstavců pojímá např. u textu *Prastará pomyšlení* ze sbírky *Nová země* jako „intonačně osamostatňující se závěry“ (s. 91).

Autor těchto řádků coby editor připravovaného svazku Julišových básní se při edičním zpracování básnickových textů musel držet jiného chápání záměrnosti, tj. intence jakožto projevu básnickova prokazatelného chtění, či lépe – protože autorovo prokazatelné chtění nelze vždy bezpečně doložit – své interpretace historie textu a funkčnosti daného jevu. Z tohoto pohledu je ovšem – jak ukazuje konfrontace s verzemi časopiseckými či např. srovnání obou vydání sbírky *Nová země* – hranice pravého okraje u Juliše dána jen šířkou sazby. Ona „určitá intence“ se pak jeví jako vágní. Přenesení původní podoby básní včetně hranice pravého okraje do jiné grafické podoby knihy by tak přispívalo k sémantizaci prvků, které vznikají vnějšími okolnostmi. Bylo by to podobné, jako bychom trvali na původním zalomení dlouhých veršů v situaci, kdy máme jinou velikost strany. Snad se tak ozřejmuje různost pojetí záměrnosti a nezáměrnosti (srov. k tomu v Jankovičově úvodní teoretické části), anebo jsme úplně vedle.